

ENPARTISTADEN 1: MALMÖ

– OM EFFEKTER AV LÅNGA MAKTINNEHAV I LANDETS KOMMUNER

Fredrik Segerfeldt

April 2010

www.timbro.se/innehall/?isbn=9175667591&flik=4

enpartistaden.se

Fredrik Segerfeldt är företagare och fri skribent. Han är född i Skåne, numera bleking i exil, och har en magisterexamen i statsvetenskap.

© Författaren och Timbro 2010

ISBN 978-91-7566-759-1

info@timbro.se

www.timbro.se

INNEHÅLL

INNEHÅLL	2
1. INLEDNING	4
2. HISTORIEN	7
3. GRÄNSERNA MELLAN STADEN OCH RÖRELSEN SUDDAS UT	10
4. MAKTKONCENTRATION OCH MOBBNING	13
5. RELATIONEN TILL NÄRINGSLIVET BLIR ALLTFÖR INTIM.....	15
6. OPPOSITIONEN SPELAR MED	20
7. AVSLUTANDE KOMMENTARER	22
NOTER	23
REFERENSER.....	25

1. INLEDNING

År 1998 beslutade Stockholms stad att med 2,5 miljoner kronor årligen finansiera en professur i ekonomisk frihet till Margaret Thatchers minne på Institutet för internationell ekonomi vid Stockholms universitet. På institutets hemsida lyfts särskilt dåvarande finansborgarrådet Carl Cederschiölds insatser fram för professurens tillblivelse. Ordförande i nämnda institut är det moderata borgarrådet för näringslivsfrågor, Inga Bengtsson. Även Stockholms stads näringslivsbolag, lett av före detta moderata kommunalrådet i Solna, Åke Bergström, beslutade att skjuta till pengar till professuren. Tolv år senare ska finansieringen omprövas av Kommunstyrelsen. Då får oppositionen i beslutsunderlaget inte ens veta att näringslivsbolaget är med och finansierar professuren.

Exemplet ovan är påhittat och alla namn utom Thatchers och Cederschiölds är fingerade. Men hade det ägt rum skulle reaktionerna sannolikt inte ha låtit väntat på sig. Det hade blivit protester från opposition, media och allmänhet, och en diskussion om maktmissbruk och styrning av forskningen hade antagligen tagit fart. Men när något liknande händer i Malmö möts det knappt av en axelryckning.

År 1998 beslutade Malmö kommunfullmäktige att genom ett årligt bidrag om 2,5 miljoner kronor till Malmö Högskola finansiera upprättandet av en professur i migration och etniska relationer till Willy Brandts minne. Det låter möjligen inte särskilt anmärkningsvärt.¹

Men hur kommer det sig att det anses naturligt och normalt att Malmö stads socialdemokratiska ledning instiftar en professur på en offentlig högskola i samma stad, namngiven efter en socialdemokratisk politiker, i ett forskningsämne som är både politiskt kontroversiellt och dessutom Malmö stads socialdemokratiska lednings största politiska misslyckande?²

Ordföranden i det institut där professuren är placerad heter Kent Andersson, och han är socialdemokratiskt kommunalråd i Malmö. Högst upp på professurens hemsida står det att beslutet om finansiering är underskrivet av kommunstyrelsens ordförande Ilmar Reepalu.³

Tillsammans med det gåvobrev från Malmö stad som överlämnades till högskolan fanns en CD-skiva med ett inspelat meddelande från nämnde Reepalu.

En annan aspekt är att professuren är delspensrad av MKB, Malmö kommunala bostadsbolag, som gratis upplåter en lägenhet åt den gästade professorn. Även om MKB ägs av Malmö stad, och styrelsen består av politiker, är det ett aktiebolag som lyder under aktiebolagslagen. Det får därmed inte direktstyras av politikerna, utan endast genom ägardirektiv. Till saken hör att Malmö stad och Socialdemokraterna har en lång historia av maktutövning kopplad till just byggande och bostäder. När beslutet om denna sponsring fattades hette MKB:s VD Allan Karlsson. Han är även före detta socialdemokratiskt kommunalråd i Landskrona.

Det är naturligtvis som sig bör att ett eller flera partier som vinner val också styr en stad. Demokrati handlar främst – men inte enbart – om att folkflertalet får avgöra vem som ska styra landet eller staden. Men det får konsekvenser för demokratins kvalitet när maktskiften inträffar allt för sällan. En sådan effekt är att företeelser som Willy Brandt-professuren ses som normala. Det är så naturligt och självklart för de flesta i staden att Socialdemokraterna inte bara styr, utan även dominerar Malmö att få personer reagerar. I Stockholm, där makten har tenderat att skifta mellan socialdemokratin och borgerligheten de senaste decennierna, hade reaktionerna på det påhittade exemplet ovan sannolikt varit starka. Att så inte sker i Malmö beror inte på att det är just Socialdemokraterna som styr staden. Det är i stället bristen på maktskiften som är problemet.

När ett politiskt parti under lång tid innehar makten i en politisk församling, och därmed i en politisk enhet som ett land, får det effekter. Det kan handla om att myndigheter och offentliga tjänstemän, som på papperet är neutrala men i verkligheten inte är det. Det kan handla om hur stora delar av samhället, inklusive näringslivet, anpassar sig till den offentliga makten på ett sätt som inte är meningen. Och det kan handla om hur maktinnehavet tas så för givet att de gränser som finns för den offentliga maktutövningen inte längre respekteras.

Dessa företeelser är ofta subtila och ses som normala av de flesta inblandade, även opposition och media. En och en ter de sig kanske inte heller som något annat än enskilda misstag eller övertramp. Men sammantagna ger de en bild av något obehagligt.

Inför valet 2006 drev Timbro ett projekt som granskade de negativa konsekvenserna av det långa socialdemokratiska maktinnehavet i landet. På nationell nivå har också frågor som grundlagen, utnämningsspolitiken, myndigheternas opinionsbildning och kopplingen mellan Socialdemokraterna och LO diskuterats en hel del. Men det är inte bara på nationell nivå som långa maktinnehav får konsekvenser. Liknande tendenser kan skönjas på lokalplanet, i kommunpolitiken.

Denna rapport handlar om enpartistaden Malmö. Även om flera av de händelser och företeelser som presenteras och diskuteras här är kända sedan tidigare, har de aldrig förr samlats i ett dokument, i ett enpartistadsperspektiv. Sammantagna ger de en bild av systematisk vänskapskorruption och demokratiska övertramp, av en stad som inte styrs så demokratiskt som den borde.

Projektet Enpartistaden, med sajten www.enpartistaden.se som samlingspunkt, begränsar sig inte till Malmö, utan kommer även att granska andra städer, inklusive borgerligt styrda sådana där ett politiskt parti innehaft makten under lång tid. Två exempel kan vara Vellinge och Täby, där moderaterna har egen majoritet. Men Malmö är det tydligaste exemplet på en stor stad där konsekvenserna av det långa maktinnehavet är uppenbara. Det är därför vi börjar där.

2. HISTORIEN

Inom arbetarrörelsen finns en uppfattning om att Malmö är "deras stad". Här talade August Palm för första gången. Här bildades såväl landets första Folkets Hus och Folkets Park som den första socialistiska arbetarsammanslutningen och den första socialdemokratiska kvinno föreningen. Redan 1949 kallades staden för socialismens Mekka.⁴ Per Albin Hansson, Torsten Nilsson och Gustav Möller var alla från Malmö. I många decennier gav Malmö arbetarekommun ut en valskrift med namnet "Malmö – vår stad".

På många sätt är Malmö arbetarrörelsens stad. Socialdemokraterna har styrt Malmö i 85 av de senaste 91 åren. Med undantag för mandatperioderna 1985–1988 respektive 1991–1994 har Socialdemokraterna innehaft posten som kommunstyrelsens ordförande eller motsvarande sedan 1919. Arbetarrörelsen har haft Sveriges tredje största stad i sin hand i nästan ett sekel.

Malmö kan också ses som den korporativa svenska modellens yttersta uttryck. Det handlar dels om en klassisk uppgörelse mellan vänster och höger – eller, om man så vill, mellan arbete och kapital – där högern mot bakgrund av sin klassmässigt per definition underlägsna numerär utan större åthävor accepterade arbetarrörelsens politiska makt och till och med blev en integrerad del av den. Det handlar också om hur arbetarrörelsens olika grenar styrde olika delar av staden.

I avhandlingen *Hegemonins decennier – lärdomar från Malmö om den svenska modellen* tecknar de marxistiskt präglade Peter Billing och Mikael Stigendal ett historiskt och sociologiskt porträtt av framväxten och utvecklingen av arbetarrörelsens hegemoni i staden under 1900-talet.

Rörelsens olika delar samspelade med varandra och näringslivet. De verkliga besluten fattades i mer eller mindre informella nätverk, bortom formella, demokratiska forum. Den före detta inflytelserike bank- och affärsmannen Hans Cavalli-Björkman har beskrivit det som att Malmö på 1960-talet styrdes av "kvadraten Hugo, Oscar, Wehtje och Banken", det vill säga den socialdemokratiskt präglade byggherren Hugo Åberg, kommunfullmäktiges

ordförande Oscar Stenberg (S) som också styrde HSB, industrimagnaten och högerpolitikern Ernst Wehtje samt Skandinaviska Banken som leddes av Cavalli-Björkman.⁵

De andra delarna av arbetarrörelsen hade stort inflytande, särskilt de som var kopplade till bostäder och byggande – som HSB och Hyresgästföreningen. Men det gällde även Kooperativa Föreningen Solidar. Uppkomsten av en arbetarrörelsearistokrati var tydlig. Redan i början av 1960-talet hade rörelsens tjänstemän tagit över staden. Inte en enda av de socialdemokratiska ledamöterna av kommunfullmäktige hade då en bakgrund som arbetare i näringslivet (det fanns en tjänsteman). Övriga var funktionärer från rörelsens organisationer och tjänstemän från offentlig sektor.⁶ Med Billing och Stigendals ord "integrerades Rörelsens system genom kommunpolitiken".⁷

I en bok om sin far Eric Svenning, mångårig ledande rörelseman i bygg- och bostadssvängen i Malmö, skriver ledarskribenten på Aftonbladet med mera, Olle Svenning, så här:

*Maktförhållandena i staden var givna och kunde förutses bli bestående under decennier. Socialdemokraterna, arbetarrörelsens organisationer och kooperationen styrde politiken. Cementkungens efterträdare behärskade större delen av ekonomin, direkt genom ägande och indirekt via personallianser och intressegemenskap.*⁸

Kopplingen mellan staden, rörelsen och näringslivet var intim. Gränserna mellan parti/rörelse i vid mening, och stadens offentliga administration suddades ut. Malmö präglades av maktkoncentration, anpasslighet och brist på öppenhet.

Till detta ska läggas att Malmö har en lång historia av starka män från arbetarrörelsen, från 1950-talets S A Johansson och 1960-talets Oscar Stenberg via 1970- och 1980-talens Nils Yngvesson till dagens Ilmar Reepalu.

I dag fungerar det mycket på samma sätt. Fast förnamnen Hugo och Oscar har bytts ut mot Ilmar, Percy, Dan och några till.

I *Den röda patriarken – en essä om arbetarrörelsens auktoritära tradition* beskriver den före detta mångåriga LO-medarbetaren Olle Sahlström hur Örebros starke man Harald Aronsson kom till makten via arbetarrörelsens bygg- och bostadssektor, och vilken maktkoncentration

som uppstod. Enligt Sahlström lät Aronsson inte några parlamentariska eller byråkratiska procedurer stå i vägen för sin handlingskraft. Han var brutal mot sina motståndare, inte mycket för dialog utan skoningslöst dominant.

När pjäsen "Pampen" år 1972 gick upp på teatern i Örebro var det många som tog för givet att det var Aronsson den handlade om. Men författaren Lars Björkman var bestämd med att han lånat karaktärsdrag från en rad olika personer. Och snart kom det propåer om att "Pampen" egentligen handlade om ledande socialdemokratiska politiker i andra städer i landet, där starka män uppenbarligen styrde på liknande sätt som i Örebro.

Ilmar Reepalu verkar alltså i en lång socialdemokratisk tradition av – med Sahlströms ord – patriarkal maktfullkomlighet, som inte på något sätt är begränsad till Malmö.⁹

3. GRÄNSERNA MELLAN STADEN OCH RÖRELSEN SUDDAS UT

När ett parti innehar makten i en politisk församling under mycket lång tid tenderar gränserna mellan partiet och den offentliga administrationen att suddas ut. Det sker antagligen både medvetet och omedvetet. Det handlar om utnämningar, om hur rörelsens och stadens pengar, uppgifter och mandat blandas ihop. Rörelsen tar hand om "de sina", ofta med skattebetalarnas pengar.

JAN SVÄRD

Ett exempel på denna företeelse i Malmö är Jan Svärd, en man med lång och gedigen bakgrund inom socialdemokratin. Han har varit ombud vid partikongressen hela 19 gånger och är numera ordförande i Öresunds socialdemokratiska förening.¹⁰ Rörelsekarriären nådde sin höjdpunkt åren 1976–1985, då Svärd var kommunalråd med ansvar för gatu- och fritidsfrågor. Numera driver Svärd bland annat Skrivareförlaget.

Enligt företagets hemsida sysslar Skrivareförlaget främst med politisk litteratur samt tillhandahåller möjligheten att på webben publicera Lindströms samhällssatiriska teckningar. Företaget präglas starkt av arbetarrörelsens historia och värderingar.¹¹

Något som dock inte framkommer av Skrivareförlagets hemsida är att företaget tidigare även sysslade med uthyrning av reklamplats i form av affischer på stolpar som ägs av Malmö stad. I en broschyr som kommunen gav ut 2003 marknadsförs verksamheten, och intresserade uppmanas kontakta Skrivareförlaget för att köpa reklamplats.¹² Numera är det ett annat av Svärds bolag, Exteriörmedia AB, som står för uthyrningen.

Jan Svärds bolag betalar Malmö stad 490 000 kronor per år för hyran av affischplatserna.¹³ Dessa reklamplatser säljer han sedan vidare till reklamköpande kund för 44 900 per tvåveckorsperiod. Vid full beläggning ger det intäkter på 2 334 800 kronor. Det innebär att företaget har en marginal på drygt 1,8 miljoner.¹⁴

Ansvar för förnyelsen av avtalen mellan Svärds bolag och kommunen ligger på Malmö stads markupplåtelseenhet. Där jobbar bland andra Jenny Svärd, dotter till Jan Svärd.

Då har vi alltså en aktiv socialdemokrat, tillika före detta gatukommunalråd, med ett socialdemokratiskt bokförlag som av det socialdemokratiskt styrda Malmö fått en lukrativ möjlighet att sälja stadens reklamplatser vidare för miljonbelopp, med stor vinstmarginal. Dessutom marknadsför staden verksamheten åt företaget.

Den för Jan Svärd pekuniärt gynnsamma relationen med Malmö stad stannar inte vid skyltarna. För Svärd är också ordförande i Författarcentrum Syd, en ideell förening för yrkesverksamma författare.¹⁵ Författarcentrum Syd får ekonomiskt stöd av Malmö stad, sedan 2004 med sammanlagt nästan 2,4 miljoner kronor.¹⁶ Beslut om detta fattas av stadens kulturnämnd, som leds av socialdemokraten Carina Nilsson. Författarcentrum Syd får även medel av Region Skånes kulturnämnd, där en av ersättarna heter Anita Aagesen Svärd. Hon är gift med Jan Svärd.

Nedan följer några fler kortfattade exempel på hur staden och arbetarrörelsen växer ihop.

KOMMUNENS TJÄNSTEMÄN TVINGADES PROPAGERA FÖR "VÄLFÄRD FÖR ALLA"

"Välfärd för alla" är ett numera bortglömt handlingsprogram för hur Malmö skulle bryta stadens problem med arbetslöshet, bostadsbrist, kriminalitet och dåliga skolresultat. Även om det hade vissa kontroversiella inslag antogs programmet av Socialdemokraterna och de borgerliga partierna i bred politisk enighet.

Men projektet kombinerades med en kommunikationsstrategi som slog fast att opolitiska chefer och informatörer i kommunen skulle "argumentera för och förklara Välfärd för allas nödvändighet". Det innebar alltså att chefen för ett kommunalt dagis eller vårdhem var skyldig att propagera för ett uttryckligen politiskt program, inte bara för de anställda utan för föräldrar till dagisbarn eller anhöriga till patienter.¹⁷

Vänsterpartiets kommunalråd Anneli Philipsson tyckte inte att tjänstemän skulle behöva gå ut och argumentera för politiska förslag.

– Det här är som att kräva partibok av alla Malmös tjänstemän, sa hon.¹⁸

STADSBYGGNADSKONTORET DELAR UT PRIS TILL SIG SJÄLVT

År 2001 delade Malmö stad som vanligt ut årets stadsbyggnadspris. Det gick till Stadsbyggnadskontoret. Såväl utdelare som mottagare av priset var således tjänstemän på nämnda kontor.¹⁹ I juryn för priset ingår bland andra kommunalrådet Anders Rubin (S), ordföranden i Kommunfullmäktiges tekniska nämnd Emmanuel Morfiadakis (S) och stadsbyggnadsdirektören Christer Larsson.

S-PROPAGANDA PÅ DAGIS

Inför valet 2002 fick förskolebarn i Malmö en broschyr i sina fack med titeln "Bästa Malmöförälder". Broschyren som handlade om varför föräldrarna skulle rösta på Socialdemokraterna hade levererats till förskolornas personal av socialdemokratiska valarbetare. Förskolepersonal i en socialdemokratiskt dominerad och styrd kommun ges alltså i uppgift av socialdemokratiska funktionärer att dela ut socialdemokratisk valpropaganda till barn i kommunens förskolor.²⁰

4. MAKTKONCENTRATION OCH MOBBNING

Efter många års tystnad i frågan har Sverige fått åtminstone tillstymmelsen till en konstitutionell debatt. Det har blivit tydligare för fler att det finns, och bör finnas, regler för hur makt ska utövas i riksdag och regering.

På kommunal nivå är bestämmelserna mer begränsade. Förutom att det måste finnas ett kommunfullmäktige, en kommunstyrelse och en kommunrevision finns det stort utrymme för varje kommun, och därmed för dess politiska majoritet, att organisera arbetet på eget bevåg. Det finns därför mer utrymme för skapandet av en stark man på lokalplanet än på riksplanet.

CENTRALISERAD MAKT OCH DECENTRALISERAT ANSVARSUTKRÄVANDE

Grunden i en demokrati är en återkopplingsmekanism mellan väljarna och de valda. Det är genom denna som folkstyret säkerställs. Väljarna ska ha information om vilken politik som förs och ska kunna informera makthavarna om vad de tycker om den politiken. Här är ansvarsutkrävandet centralt.

För att denna återkopplingsmekanism ska vara effektiv är det viktigt att väljarna vet var makten i politiken finns. För det är naturligtvis den som har makten som ska ta ansvar, och av den som har makten som ansvar ska utkrävas. Det är därför centralt för en väl fungerande demokrati att maktutövandet å ena sidan, och tagandet och utkrävandet av ansvar å den andra, återfinns på samma ställe. Annars uppstår en asymmetri mellan makt och ansvarstagande. Frågan är om inte en sådan asymmetri har uppstått i Malmö.

Eftersom det är svårt att få någon att ställa upp och berätta går det inte att belägga det som många politiker och tjänstemän i Malmö talar om under hand, nämligen att få beslut av vikt i Malmös politiska och administrativa liv fattas utan att Ilmar Reepalu har gett sitt godkännande. Makten är centraliserad, koncentrerad kring stadens starke man.

Det finns dock ett antal tecken på att ansvarsutkrävandet är decentraliserat.

- Tidigare hade kommunalråden i Malmö rotelansvar. Det innebar att de var ansvariga för kommunens verksamhet inom en eller flera rotlar eller verksamhetsområden. Numera har de beredningsansvar, vilket innebär att en större del av ansvaret ligger i stadsdelsnämnderna. På så sätt kan stadens ledande politiker välja att ta åt sig äran för politik som ses som framgångsrik, och skjuta över ansvaret på stadsdelsnämnderna när politiken ses som mindre framgångsrik.
- I skandalen med Bo01-mässans katastrofala finanser kom politikerna lindrigt undan. Det gäller inte minst Ilmar Reepalu.
- Och i debaclet med badhuset Aq-va-kul fick fritidsborgarrådet Lynn Ljungberg avgå, medan Ilmar Reepalu klarade sig undan allvarlig kritik.

I Malmö har Ilmar Reepalu skapat en struktur där makten återfinns hos honom som person, medan ansvaret har decentraliserats. Lite teoretiskt uttryckt kan man säga att det råder en strukturell asymmetri mellan maktutövandet och ansvarstagandet.

MOBBNING

Ett annat uttryck för maktfullkomlighet är när man behandlar politiska motståndare illa, och uppvisar bristande respekt för demokratiska procedurer och instanser.

Det är nu varken odemokratiskt eller något brott att vara en buffel. Otrevliga människor har samma rättigheter som alla andra. Men det blir problematiskt när härskarteknik och mobbning kombineras med ett långt maktinnehav och stark maktkoncentration.

Några exempel på hur Socialdemokraterna i Malmö behandlar sina motståndare på ett ojuste sätt är när Ilmar Reepalu i kommunfullmäktige:

- "Hockeyacklade" dåvarande oppositionsrådet Torbjörn Lindhqvist när denne var på väg ned från talarstolen i kommunfullmäktige.²¹
- Uppmanade dåvarande oppositionspolitikern och nuvarande migrationsministern Tobias Billström att "hålla truten" och kallade honom för "snorvalp".²²
- Hytte med fingret en decimeter från ansiktet på församlingens vice ordförande Lena Jarnbring Lindholm (M), kallade henne "lilla flicka" och fräste: "Du duger inte. Du duger inte till det. Och du vet om det."²³

5. RELATIONEN TILL NÄRINGSLIVET BLIR ALLTFÖR INTIM

I ett land där politiken har en stor roll i samhället blir relationen till den offentliga makten viktig för företagen. Samtidigt är företagen viktiga för politikerna, de lever ofta i symbios. Detta förhållande är resultatet av utslagen i allmänna val, och ur ett demokratiperspektiv är det som sig bör.

Men när den offentliga makten under lång tid innehas av ett politiskt parti och en stark man blir relationen till dessa central för många företag. Och då kan symbiosen bli ohälsosam, oavsett vad man i övrigt anser om förhållandet mellan näringsliv och politik. Det gäller särskilt på lokal nivå. Och frågan är om så inte är fallet i Malmö.

Tillsammans med staden har Malmös näringsliv genomgått en stor omvandling de senaste decennierna, i vilken bygg- och infrastrukturbranscherna spelat en avgörande roll. De traditionella industrierna har lämnat rum för såväl mindre tjänsteföretag som huvudkontor för multinationella företag. Dessa är mindre beroende av politiska beslut än mer traditionella industriföretag. Men när det gäller företag som sysslar med byggande och infrastruktur är den traditionella kopplingen till stadens politiker fortfarande stark. Och inte helt sund.

Låt oss gå igenom några exempel.

EON

Eon är ett av landets största energiföretag, och har ett nära samarbete med Malmö stad. Företaget äger distributionsnätet för fjärrvärme och är i särklass den största producenten av fjärrvärme i staden.²⁴ Vidare är Eon en viktig arbetsgivare i staden. Företaget är också med och sponsrar alltifrån fotbollslag till simhallar i Malmö.²⁵

Engagemanget i staden belönas generöst av den politiska ledningen:

- Öresundsverket

I mars 2005 gav kommunfullmäktige Eon tillstånd att bygga Nya Öresundsverket, en naturgasinvestering värd omkring 3 miljarder kronor.²⁶ Bygget, som kostade runt 300 miljoner euro, beskrivs av Eon som ett "flaggskepp", och som den största satsningen i Sverige på 20 år.²⁷

- Biogasanläggningen

I april 2009 presenterade Eon planer på att i samarbete med Malmö stad bygga en anläggning för produktion av biogas i anslutning till Nya Öresundsverket.²⁸ Ansvaret i den typen av projekt delas ofta mellan det offentliga och Eon. Mattias Hennius, informationschef för E.ON Gas Sverige AB, säger att Malmö stad är "ivrig påhejare", men att gemensam finansiering inte har diskuterats.²⁹

- Den gemensamma avsiktsförklaringen

I februari 2008 undertecknade Malmö stad och Eon en gemensam avsiktsförklaring om att främja en övergång till bio- och vätgas.³⁰ Även om avsiktsförklaringen inte är någon juridiskt bindande handling är det en ovanlig företeelse. Ingen av de närliggande kommunerna Lund, Trelleborg, Svedala eller Staffanstorps har skrivit under något liknande.

Eftersom Eon och Malmö i förklaringen gemensamt pekar ut tydliga målsättningar – exempelvis att 180 stadsbussar och merparten av kommunens miljöbilar ska gå över till biogas inom fem år – har företaget en stor konkurrensfördel när dessa projekt en dag ska förverkligas. I avsiktsförklaringen konstateras dessutom att den planerade biogasanläggningen i Malmö hamn är ett gemensamt projekt.

Det finns anledning att fråga sig varför just Eon fick förmånen att vara med om denna gemensamma avsiktsförklaring. Det är svårt att få reda på hur det egentligen gick till när frågan bereddes. Oppositionsrådet Anja Sonesson (M) fick exempelvis inte någon information om avsiktsförklaringen förrän den kom upp till beslut i kommunstyrelsen.³¹ Det är också oklart om några andra energibolag har kontaktats.

Till saken hör att mellan 1995 och våren 2009 (11 maj), det vill säga under tiden för alla tre händelser ovan, satt Ilmar Reepalu i styrelsen för Eon Sverige.³²

Det ska sägas att den svenska delen av Eon tidigare hette Sydkraft och var resultatet av att ett antal skånska städer gick samman i ett gemensamt energibolag. Att toppolitiker från

dessa städer då satt i styrelsen för bolaget var naturligt. Så är fallet i en rad kommunalt ägda energibolag.³³ Men redan 2001 sålde Malmö stad sina aktier i Sydkraft, och Eon blev majoritetsägare i bolaget. År 2005 blev Sydkraft Eon Sverige, och hade då inte längre någon formell koppling till Malmö, förutom att bolagets säte finns i staden och att Reepalu satt i bolagets styrelse.³⁴

Ilmar Reepalu deltog inte i kommunfullmäktiges beslut att ge tillstånd för Nya Öresundsverket. Det är dock osäkert vad hans frånvaro vid beslutet betydde i praktiken, i en politisk miljö som präglas av maktkoncentration och maktfullkomlighet. Det är svårt att föreställa sig att Reepalu inte hade diskuterat frågan med partiets övriga ledamöter.

SIGMAAFFÄREN

Denna affär är väl bekant och återges här endast sammanfattande, som en illustration av den relation som ofta uppstår mellan en stads starka man och ledande företrädare för näringslivet, och av hur gränser mellan det privata och det offentliga i bägge betydelserna suddas ut.

Våren 2004 bjöd affärsmannen Dan Olofsson Ilmar Reepalu på en resa till Sydafrika, värd 34 000 kronor.³⁵ Under resan höll Reepalu ett anförande vid ett offentligt evenemang ordnat av Olofsson.³⁶

Enligt både Olofsson och Reepalu var resan en privat gåva mellan vänner, och hade inget med deras yrkesroller att göra. Men Olofssons olika företag hade mellan år 2000 och fram till resan affärer med Malmö stad värda 113 miljoner kronor.³⁷ Åklagare Christer van der Kwast menar att det är "närmast orimligt att anta att affärsrelationerna inte har berörts mellan vännerna Reepalu och Olofsson".³⁸ Några andra indicier är att andra deltagare på resan betalade själva, och att Reepalu inte tog ut någon semester för resan.³⁹

Torbjörn Lindhe, jurist och kanslichef på Institutet mot mutor, har uppgivit att Reepalu har hotat honom med anledning av Lindhes kommentarer av ärendet i media.⁴⁰

Alla inblandade blev frikända i såväl tings- som hovrätt.

MALMÖ ARENA

Percy Nilsson är en känd och kontroversiell profil i Malmö. Han har gjort sig en stor förmögenhet i byggbranschen och är också ägare av och före detta ordförande i ishockeylaget Malmö Redhawks. Som sådan blev han dömd till ett års fängelse för olagliga löneutbetalningar till spelare, något han dock frikändes för i hovrätten. Nilsson har mycket bra kontakter med stadens politiska ledning. Han är uttalad socialdemokrat.

I april 2001 kom Percy Nilsson överens med Ilmar Reepalu (med på mötet var även stadsdirektören Inger Nilsson) om att exploatera området Hyllie, och bygga en stor evenemangs- och idrottsarena och ett shoppingcentrum.⁴¹ Några formella beslut i relevanta instanser hade dock inte fattats. I stället för sådana formaliteter hade ”grabbarna gjort upp”. Ett halvår senare godkände kommunstyrelse och kommunfullmäktige avtalet.⁴²

Först tre år senare kunde stadsbyggnadsnämnden anta en preliminär detaljplan för området.⁴³ Med reportern Anders Engmans ord:

*Formellt ska förstas detalj- och översiktsplaner utarbetas och beslutet klubbas i kommunfullmäktige, men med Reepalus välsignelse kan Nilsson lugnt fortsätta projekteringen.*⁴⁴

Och några månader efter stadsbyggnadsnämndens godkännande kunde Ilmar Reepalu, mot en bakgrund av triumfatoriska toner ur högtalarna, både ta byggets första spadtag och posera för media med en hockeyklubba i handen. Detta utan att ärendet miljöprövats eller att den slutliga detaljplanen hade antagits.⁴⁵

Percy Nilssons bolag har fått hyra mark för arenan för den symboliska summan 1 000 kronor per år. Han har dessutom, mot löfte att bygga en arena, fått köpa mark för shoppingcentret för 250 miljoner kronor. I samma månad som avtalet mellan staden och Percy Nilssons bolag tecknades sålde Nilsson marken vidare för 570 miljoner kronor. Det innebär att Percy Nilsson tjänade 320 miljoner kronor på att äga ett stycke åkermark i några veckor, mark som han hade fått köpa av staden med Ilmar Reepalus goda minne.⁴⁶

”Vi säljer inte till högstbjudande utan till en exploitör där vi kan ställa krav. Det finns ingen anledning att trissa upp priserna”, sade Reepalu till Sydsvenskan.⁴⁷

Vidare finns ett avtal mellan Malmö och Percy Nilsson (genom bolag) om att staden ska marknadsföra arenans evenemang till ett värde av fem miljoner kronor per år. Nilsson får också fem miljoner per år av staden för att Malmö Arena ska heta just så.⁴⁸

Ilmar Reepalu har alltså egenhändigt fattat beslut om affärer i hundramiljonersklassen mellan staden och en affärsman som är bekant med och partivän till honom. Väldigt lukrativa dessutom.

6. OPPOSITIONEN SPELAR MED

Ett av de starkaste uttrycken för en enpartistad är när oppositionen tar det dominanta partiets maktinnehav och därmed sin oppositionsroll alldeles för given. Så är fallet i Malmö, sedan decennier. Med undantag för perioden med Joakim Ollén under 1980- och 1990-talen, har borgerligheten accepterat den socialdemokratiska dominansen. Det är som att oppositionen förlikat sig med att dess naturliga plats är att vara tvåa. Allra tydligast var det kanske under 1950- och 1960-talen, då den moderata vice ordföranden i kommunfullmäktige CA Nilsson lydigt accepterade socialdemokraten S A Johansson ledarskap.

Och utan en opposition som verkligen vill ha makt – som inte på allvar och till 100 procent strävar efter att vinna val och få möjlighet att regera – blir det naturligt att också det dominerande partiet tar makten för given. Oppositionen har alltså oftast en skuld i att det uppstår enpartistäder.

Ett uttryck för hur oppositionen spelar med i enpartistaden är vilka personer som utses att vara oppositionsledare. Förutom sådana som lyfts upp till rikspolitiken – som migrationsminister Tobias Billström och Folkpartiets försvarspolitiska talesperson Allan Widman – är Joakim Ollén 16 år efter att han lämnat politiken den enda borgerliga lokalpolitiker i Malmö som är ett namn hos den politiskt intresserade allmänheten utanför Skåne.⁴⁹

Ett annat uttryck för "medlöperiet" är att oppositionsråden ofta är med på invigningar och andra framträdanden, när Ilmar Reepalu klipper band eller på annat sätt får uppmärksamhet. Ett exempel var när Reepalu tog det första spadtaget inför pressfotografierna vid bygget av Malmö Arena, och oppositionsrådet Torbjörn Lindhqvist stod bredvid och log. Han gav därmed sitt godkännande, inte bara till bygget utan även till det faktum att Reepalu personligen gjort upp med sin partipolare, byggpampen Percy Nilsson.

Ett tredje uttryck för oppositionens delansvar för enpartistaden Malmös uppkomst är när den låter bli att opponera. Ett exempel var när "Välfärd för alla" lanserades och det var Vänsterpartiet som klagade på att stadens tjänstemän skulle tvingas bli politiska kommunikatörer, medan de borgerliga inte hade något att invända.⁵⁰

Även i debaclet med Bo01, det vill säga den bomässa som ordnades i Malmö år 2001 och som gjorde enorma ekonomiska förluster, spelade oppositionen med. Den national-ekonomiske forskaren Andreas Bergh som granskat affären menade i Sydsvenskan att oppositionen ”i sin hänförelse av visionerna uppenbarligen helt [har] glömt bort sin roll som kritiska granskare av majoritetens politik”.⁵¹

Här ska påpekas att oppositionen har en annan strukturell roll i lokalpolitiken än på riksplanet. I regeringen sitter endast regeringspartierna med, varför oppositionen kan kritisera *regeringen*. Men i den lokala motsvarigheten till regeringen, kommunstyrelsen, är även oppositionen representerad, vilket gör att oppositionens roll är något annorlunda där än på riksplanet. Det är majoriteten i kommunstyrelsen, snarare än kommunstyrelsen, som den har att kritisera.

Men som läsaren av denna rapport inser finns det en hel del att ta fasta på för en oppositionspolitiker som verkligen utövar oppositionspolitik. Även bortom politiska sakfrågor.

7. AVSLUTANDE KOMMENTARER

När man som borgerlig opinionsbildare skriver om osynliga maktstrukturer, vilka människor som borde veta bättre är omedvetna om, rör man sig på djupt vatten. Det finns risk för att man tillämpar samma metodologi som vissa genusvetare, som utan systematiska bevis menar att kvinnor i en normaliseringsprocess lär sig att acceptera förtrycket av och våldet från män. På liknande sätt lever malmöiterna stillatigande med brister i stadens styre. Skillnaden mellan diskussionen om långa maktinnehavs konsekvenser och sådana teorier är att det finns goda belägg för såväl uppkomsten av enpartistäder som vilka effekter de får.

I denna rapport har vi sett hur gränsen mellan Malmö stads politik och förvaltning å ena sidan och arbetarrörelsens personer och organisationer i vid bemärkelse å den andra, om inte suddats ut åtminstone blivit tunnare än som är lämpligt i en väl fungerande demokrati. Vidare har vi sett hur stadens starke man samlar makt kring sig samtidigt som han skjuter ifrån sig ansvaret och mobbar sina motståndare. Vi har också sett hur ett antal av Ilmar Reepalus bekanta i näringslivet gör lönsamma och tvivelaktiga affärer med kommunen. Och till sist har vi kunnat konstatera att oppositionen spelar med, till synes nöjd med sin biroll.

Förhoppningen är att denna rapport ska leda till ett uppvaknande och till en vidare diskussion om att det inte bara är på nationell nivå som långa maktinnehav är problematiska och politikens spelregler behöver diskuteras. Malmö stad är ett tydligt och illustrativt exempel.

Vi kommer att driva diskussionen vidare på sajten www.enpartistaden.se, där tips och kommentarer tacksamt tas emot. Det finns många fler exempel på enpartistadsuttryck än de som tagits upp här, såväl i Malmö som i andra städer. Vi publicerar dem gärna.

NOTER

1. Borgerliga politiker har dock reserverat sig mot namnet på professuren.
2. Med detta menas inte att Malmös invandringspolitik är misslyckad. Eftersom detta är en nationell fråga bedriver Malmö ingen invandringspolitik. Däremot är integrationspolitiken misslyckad, något som Malmös politiska ledning med Ilmar Reepalu i spetsen öppet erkände i satsningen "Välfärd för alla" (Malmö stad 2009a).
3. Malmö universitet 2010.
4. Billing & Stigendal 1994.
5. Ibid, sid 285.
6. Ibid.
7. Ibid.
8. Svenning 1995, sid 140.
9. Sahlström 1998.
10. Malmökalendern 2008.
11. Skrivareförlaget 2010.
12. Malmö stad 2003.
13. Hyran är 1 000 kronor per år och kvadratmeter. Det finns 350 tvåsidiga stolpar med 700 affischer på 0,7 kvadratmeter. Det blir 700 000/0,7= 490 000 kronor. Gatukontoret i Malmö 2008.
14. Enligt ett telefonsamtal den 3/3 2010 med Mikael Persson på MPMedia, det bolag som säljer reklamplatserna åt Svärds bolag Exteriörmedia, hyrs reklamplatsen ut i tvåveckorsperioder, för 44 900 kronor plus moms per period.
15. Författarcentrum Syd 2010.
16. Malmö stad 2010.
17. Ivarsson 2005.
18. Ibid.
19. *Sydsvenskan* 2001.
20. *Sydsvenskan* 2002.
21. Lindhqvist kan inte minnas den exakta tidpunkten för händelsen, men skriver i ett mejl den 19 april 2010 att det var antingen 2004 eller 2005.
22. Fürstenberg 2000; uppgiften bekräftad i ett telefonsamtal med migrationsministerns pressekreterare Markus Friberg den 16 april 2010.
23. Ivarsson 2008.
24. Malmö stad 2009b, sid 19.
25. Eon sponsrar laget BK Rosengård och har uttryckt intresse för att sponsra den nya sim- och badanläggning som planeras.
26. Malmö stad 2005.
27. E.ON AB 2009, sid 58.
28. MyNewsDesk 2009; projektet hade då diskuterats en längre tid av såväl företaget som staden, se Malmö Stads hemsida, Malmö stad 2008; Dahl 2009; telefonsamtal med Mattias Henniuss, informationschef på E.ON, 2 mars 2010.
29. Telefonsamtal med Mattias Henniuss, informationschef på E.ON, 2 mars 2010.
30. E.On och Malmö stad 2008.

31. Telefonsamtal med Anja Sonesson (M), 15 mars 2010. Enligt Malmö stads hemsida får oppositionskommunalråden tidigt insyn i alla ärenden.
<www.malmo.se/Kommun--politik/Politik-paverka/Politiker-och-beslut/Politiker/Kommunalrad.html>.
32. E.ON Sverige AB 2009.
33. Två exempel är Olle Lindström (M) som är ordförande i både Boden energis styrelse och i ortens kommunstyrelse och Lennart Alverå (S), till vardags ombudsman i IF Metall, som är ordförande i Göteborg Energi.
34. E.ON Sverige AB 2005; E.ON Sverige AB 2010.
35. Westerberg 2005; Westerberg 2007.
36. Thanda Private Game Reserve (2004).
37. Fagerlund & Rainer 2006.
38. Westerberg, Olof 2007; Palmkvist 2004.
39. Westerberg 2006; Palmkvist 2004.
40. Ljungberg & Westerberg 2006.
41. Engman 2001.
42. Malmö stad 2001.
43. Malmö stad 2004.
44. Engman 2001.
45. Bergström 2004.
46. Wessman & Fürstenberg 2006.
47. Ibid.
48. Ivarsson, Häggström & Johansson 2010.
49. Här ska också nämnas Sten Andersson, den före detta moderat riksdagsmannen som numera är oppositionsråd i Malmö för Sverigedemokraterna. Han är dock känd för sitt avhopp på riksplenet, snarare än för sina insatser som moderat politiker i Malmö.
50. Oppositionsrådet Thorbjörn Lindqvist avfärdade till och med Philipssons kritik som direkt löjlig, Ivarsson 2005.
51. Holm 2001.

REFERENSER

- Bergström, Britt-Marie (2004), "Startskott i Hyllie utan miljöprovning". *Sydsvenskan*, 8 maj.
- Billing, Peter & Stigendal, Mikael (1994), *Hegemonins decennier : lärdomar från Malmö om den svenska modellen*. Malmö: Möllevångens Samhällsanalys (Diss).
- Dahl, Göran (2009), "Jätteanläggning för biogas i Malmö". *Sydsvenskans* nätupplaga 26 april, <<http://sydsvenskan.se/malmo/article427716/Jatteanlaggning-for-biogas-i-Malmo.html>>.
- E.ON & Malmö stad (2008), "Gemensam avsiktsförklaring kring bio- och vätgas mellan Malmö stad och E.ON". Malmö 22 februari (Statskontoret i Malmö Dnr 183/08).
- E.ON AB (2009), "2008 company report". Düsseldorf, <www.eon.com/en/downloads/EON_Company_Report2008.pdf>.
- E.ON Sverige AB (2005), "E.ONs historia". Malmö, <www.eon.se/templates/Eon2TextPage.aspx?id=47872&epslanguage=SV>.
- E.ON Sverige AB (2009), "Wulf Bernotat omvaldes till ordförande i E.ON Sverige/Wulf Bernotat re-elected Chairman of E.ON Sverige". Malmö, 11 maj. <www.mynewsdesk.com/se/pressroom/eon/pressrelease/view/wulf-bernotat-omvaldes-till-ordfoerande-i-e-on-sverige-wulf-bernotat-re-elected-chairman-of-e-on-sverige-293377>.
- E.ON Sverige AB (2010), "E.ONs kontor i Norden". Malmö, <www.eon.se/templates/Eon2CompanyListPage.aspx?id=47950&epslanguage=SV>.
- Engman, Anders (2001), "Percy får bygga sin arena". *Sydsvenskan*, 11 april.
- Fagerlund, Charlotte & Rainer, Lena (2006), "Reepalu och Holgersson åtalas för mutbrott – Olofsson för bestickning". *Sydsvenskans* nätupplaga, 7 april, <<http://sydsvenskan.se/malmo/article152297/Reepalu-och-Holgersson-atalas-for-mutbrott---Olofsson-for-bestickning.html>>.
- Fürstenberg, Claes (2000), "Snorvalp kräver ursäkt av Reepalu". *Sydsvenskans* nätupplaga 23 november, <www.sydsvenskan.se/malmo/article1148/-Snorvalp--kraver-ursakt-av-Reepalu.html>.
- Författarcentrum Syd (2010), Hemsida, <www.fcsyd.nu/Om.asp>.
- Gatukontoret i Malmö (2008), "Yttrande gällande ansökan från Exteriörmedia om hyra av 400 s k stolptavlor". Malmö, 12 juni (Framställning AA-522-8437/08).
- Holm, Niklas (2001), "Svidande kritik mot Bo01 i rapport". *Sydsvenskans* nätupplaga, 6 mars 2001, uppdaterad 21 april 2005, <www.sydsvenskan.se/malmo/article3673/Svidande-kritik-mot-Bo01-i-rapport.html>.
- Ivarsson, Dan (2005), "Tjänstemän måste propagera för Välfärd för alla". *Sydsvenskans* nätupplaga 29 april, <<http://sydsvenskan.se/malmo/article99819/Tjansteman-maste-propagera-for-Valfard-for-alla.html>>.
- Ivarsson, Dan (2008), "Reepalu om politikerkollega: 'Lugna ner dig lilla flicka'". *Sydsvenskans* nätupplaga 31 januari, <www.sydsvenskan.se/malmo/article297857/Reepalu-om-politikerkollegabrLugna-ner-dig-lilla-flicka.html>.
- Ivarsson, Dan, Häggström, Bibi & Johansson, Marie (2010), "Malmö Arena : kommunen betalar för att ragga artister". *Sydsvenskan*, 2010-03-04

- Ljungberg, Anders & Westerberg, Olof (2006), "Reepalu försöker tysta mig". *Sydsvenskans* nätupplaga, 30 augusti, <<http://sydsvenskan.se/malmo/article180891/Reepalu-forsoker-tysta-mig.html>>.
- Malmö stad (2001), "Markanvisningsavtal, Malmö stad och Parkfast AB". Malmö: Tekniska nämnden, 21 augusti.
- Malmö stad (2003), "Utomhusaffischering i Malmö". Malmö, <www.malmo.se/sitevision/proxy/komin/bounyheter.4.3964bd3611d8d4a5d1c800011607.html/svid12_3964bd3611d8d4a5d1c800016653/-1130840164/download/18.177863fd103b89ea69e800055944/utomhusaffischering_final.pdf;jsessionid=5B60723BC1E8B867871155494A8AEA86>.
- Malmö stad (2004), Stadsbyggnadsnämndens sammanträdesprotokoll 24 mars. Malmö.
- Malmö stad (2005), "Protokoll från sammanträde med kommunfullmäktige 30 mars." Malmö, <www.malmo.se/Kommun--politik/Politik-paverka/Politiker-och-beslut/Protokoll.html?url=-801374739%2Fkomin%2Fservlet%2FRequestBroker%2Fmodule%2FProtokoll%2Faction%2FpProtokollSok%2Fmethod%2FpShowInfo%3F_id%3D10821%26info_typ%3D1&sv.url=12.4ecfe75e1245d916760800028271>.
- Malmö stad (2008), "Biogassamarbete inleds i Malmö". Malmö, 22 februari, <www.malmo.se/Medborgare/Miljo--hallbarhet/Nyhetsarkiv/Nyhetsarkiv/2-22-2008-Biogassamarbete-inleds-i-Malmo.html>.
- Malmö stad (2009a), "Välfärd för alla : det dubbla åtagandet : slutrapport". Malmö, <www.malmo.se/Arkiv/Nyhetsarkiv/Mellansida/Centrala-nyheter/4-8-2009-Slutrapport-fran-Valfard-for-alla-klar/pagefiles/VFAslutrapport09.pdf>.
- Malmö stad (2009b), "Energistrategi för Malmö : samrådsförslag juni 2009". Malmö: Stadsbyggnadskontoret (Pr 3083), <www.malmo.se/Medborgare/Miljo--hallbarhet/Nyhetsarkiv/Nyhetsarkiv/6-22-2009-Malmo-stads-miljoprogram-pa-remiss/pagefiles/Energistrategi-samradsforslag-juni-2009.pdf>.
- Malmö stad (2010), "Beviljade verksamhetsstöd". Malmö, <www.malmo.se/Medborgare/Kultur--noje/Stod--stipendier/Om-kulturstod/Beviljade-stod/Beviljade-verksamhetsstod.html>.
- Malmö universitet (2010), "About the Willy Brandt guest professorship". Malmö, <www.mah.se/english/research/Our-research/Research-programmes/Malmo-Institute-for-Studies-of-Migration-Diversity-and-Welfare/Guest-Professorship-in-Memory-of-Willy-Brandt/About-the-Willy-Brandt-Guest-Professorship>.
- Malmökalendern (2008), "Kända Malmöprofiler : Jan Svärd". Malmö: Malmö stad, <www.malmo.com/swedish/celeb/profilview.asp?prevID=232>.
- MyNewsDesk (2009), "E.ON och Malmö Stad vill bygga Sveriges största biogasanläggning". 22 april, <www.mynewsdesk.com/se/pressroom/eon/pressrelease/view/e-on-och-malmoe-stad-vill-bygga-sveriges-stoersta-biogasanlaeggning-288516>.
- Palmkvist, Joakim (2004), "Bjudresan ingen semester". *Sydsvenskans* nätupplaga, 4 juni (uppdaterad 29 april 2005), <www.sydsvenskan.se/malmo/article69190/Bjudresan-ingen-semester.html>.
- Sahlström, Olle (1998), *Den röde patriarken : en essä om arbetarrörelsens auktoritära tradition*. Stockholm: Atlas.
- Skrivareförlaget (2010), Hemsida med presentation av utgivningen. Malmö, <www.skrivareforlaget.se>.
- Svenning, Olle (1995), *Lojaliteter : min far(s)*. Stockholm: Fischer & Co.
- Sydsvenskan* (2001), "Pris till kommunen ifrågasätts. 22 augusti.

- Sydsvenskan* (2002), "Kritik mot valpropaganda på dagis". 2 mars.
- Thanda Private Game Reserve (2004), "Official opening Thanda Private Game Reserve".
Program för vistelsen i Sydafrika. Durban, 11 maj.
- Wessman, Johan & Fürstenberg, Claes (2006), "Percy Nilssons mångmiljonklipp : tjänar 300 miljoner på att sälja mark". *Sydsvenskan*, 28 januari.
- Westerberg, Olof (2005), "Reepalus bjudresa utreds i Sydafrika". *Sydsvenskans* närupplaga, 24 april, <<http://sydsvenskan.se/malmo/article86201/Reepalus-bjudresa-utreds-i-Sydafrika-.html>>.
- Westerberg, Olof (2006), "Olofsson vill fortsätta vara givmild". *Sydsvenskans* nätupplaga, 29 augusti, <<http://sydsvenskan.se/lund/article180892/Olofsson-vill-fortsatta-vara-givmild.html>>.
- Westerberg, Olof (2007), "Nästa rond i rätten för Ilmar Reepalu". *Sydsvenskans* nätupplaga 3 december, <<http://sydsvenskan.se/malmo/article284265/Nasta-rond-i-ratten-for-Ilmar-Reepalu.html>>.